

ЯРОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ.

Келестин Скоморівський

і його літературна діяльність.

У Львові, 1919.
З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

III
И 61.841
Ронв. 2

Львівська Філія
Бібліотеки АН-УРСР

Із „Записок Наукового Товариства ім. Шевченка“
т. CXXVIII.

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА

I.

Про Келестина Скоморівського, що відіграв деяку роль у галицьких випадках 40-их рр. XIX в., знає ширша громада тільки мало. У перше звернено на нього увагу нашої суспільности ще в 1886 р., коли то львівська часопись „Зоря“ помістила його біографію пера Володимира Підманастирського із заміткою Івана Франка¹). До тої статі додано передрук двох поезій Скоморівського. Опісля пригадав нашого поета аж у 1908 р. д-р Михайло Пачовський, що подав у альманаху віденської „Січі“ замітку про К. Скоморівського й напечатав дві його невідомі доси поеми²). Вкінці ще одну поезію Скоморівського оговорив я 1917 р. у львівськім „Українськім Слові“³). Ось і усі важніші відомости про Келестина Скоморівського в науковій літературі.

До його біографії маємо не багато матеріалу. Крім згаданих статей В. Підманастирського й М. Пачовського є ще два більші уривки автобіографічної поеми К. Скоморівського

¹) Зоря 1886 р., ч. 20, стор. 339—340; стаття: Келестинъ Скоморівскій. (Біографічна замітка.)

²) Д-р Михайло Пачовський: Келестин Скоморовський, забутий галицький поет. („Січ“. Альманах в пам'ять 40-их роковин основаня товариства „Січ“ у Відні. Зібрали і видали: Д-р Зенон Кузеля і Микола Чайківський. У Львові, 1908, стор. 195—202.)

³) Гл. мою статю: Боротьба за волю в уяві поета-священника 60-тих рр. XIX в. (Українське Слово 1916 р., ч. 103 [274].)

п. з. „Родинне містце“ у рукописах поета, відступлених мені для наукового використання внуком Келестина Скоморівського Володимиром Скоморівським, тепер студентом медицини, котрий додав до них також лист із деякими біографічними згадками про свого діда¹⁾. Цікаві життєві дати знаходимо також у відомій праці проф. Студинського про львівську духовну семінарію в часах Маркіяна Шашкевича²⁾ і в невикінченій ще про переписку митроп. Михайла Левицького з Григорієм Яхимовичем у 40-их рр. XIX в.³⁾ Д-р В. Щурат доповнив ще сі вістки деякими новими.

На основі того матеріалу можна зложити ось який образ життя К. Скоморівського.

Келестин Скоморівський уродився 16 цвітня 1820 р. в селі Долинянах, бережанського повіту, де його батько Захарія був священником⁴⁾. Мати називала ся Анна. Від села Долинян прийняв Скоморівський опісля псевдонім Келестин Долиняненько. Вже тим виявив він велику любов до свого рідного місця. Ся любов полишила ся у нього на ціле жите. Видно се найкрасше з його більшої поеми, написаної коло 1864 р. п. з. „Родинне містце“, з котрої заховали ся, як згадано, два більші уривки (дві перші глави). Та поема автобіографічного характеру кидає цікаве світло на дитячі літа поета.

З неї довідуємо ся, що на малого Скоморівського мала великий вплив гарна сільська природа, серед котрої він проживав і котрою переймав ся. Також жив він близько із селянами. Усе те згадує Скоморівський як хвилини правдивого щастя, котре минуло від тоді безповоротно.

А щасливий диточий вік поета скінчив ся — по його власному призначю — тоді, як він став школярєм. Перші

¹⁾ За ласкаве відступлене мені рукописів свого діда (вони будуть опісля передані до „Національного Музея“ у Львові) складаю д. Володимирови Скоморівському прилюдну подяку. Також дякую д-рови Михайлови Пачовському за прислане частини рукописів К. Скоморівського, а проф. д-рови К. Студинському й д-рови В. Щуратови за цінні доповнення до сеї праці.

²⁾ Львівська духовна Семінарія в часах Маркіяна Шашкевича (1829—1843). Написав д-р Кирило Студинський. Львів, 1916.

³⁾ Разом з пишними матеріалами до пізнання культурного життя Галичан в 1795—1857 рр. друкуєть ся та переписка як XIV т. „Українського Архива“, видаваного Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові.

⁴⁾ Захарія Скоморівський уродив ся 1787 р., висватив ся 1812 р., покінчивши латинські студії. В 1840 р. дістав парохію Глубоке в богородчанській деканаті. (Шематизм львів. гр. кат. архієпархії.)

науки подавав йому батько дома. З вдячністю згадує він про се в своїй автобіографії. Батько, що займав ся ним дуже щиро, впоїв йому в душу засади, що стали опісля для нього провідною зорею вже на ціле житє. Передовсім впоював йому любов Бога. Так виховував ся Келестин Скоморівський із сестрами й братами — він був із молодших¹⁾.

Опісля віддано Келестина до народних шкіл, а далі й до гімназії до Бережан. Не весело згадує він свої шкільні часи. Чужа сторона й чужі люди не дуже дбали про нього й не вміли його повести. Одиною його рєзрадою було, як він вертав деколи в рідний дім, де пригадував собі колишні щасливі хвилі. Між учениками визначав ся він совісною працею й взірцевим поведєнем. В часі гімназійних наук трафила ся йому одна пригода, що могла зробити на нього глибоке вражєне. Вертаючи пізно в ночі з лекції (у його батька була численна рідня й у своїй автобіографії оповідає він, що старші мусіли помагати молодшим, бо родичі були незасібні — тому й наш поет удержував ся з лекцій), побачив він, що горить дім директора. Хлопець побудив усіх дома, що спали глибоким сном і булиб може погинули в полум'ях. Зрештою бідував він досить, але біда не відстрашила його — він скінчив гімназію й два роки філософії на львівському університеті. Опісля прийнято його до духовної семинарії.

Про його житє в духовній семинарії у Львові подає ряд вісток згадана книжка проф. К. Студинського. Із семинарією увійшов у звязки Келестин Скоморівський за ректорату д-ра Григорія Яхимовича, здаєть ся, в осєні 1838 р., бо саме тоді просив він о стипєндію²⁾. Тоді було йому 19 літ; здаєть ся, ходило тут о підмогу на філософічні студії, котрі Скоморівському прийшло ся кінчити поза мурами семинарії. В тім самім (1838) році просили о сертифікат такі питомці, як Стефан Качала, Яків Головацький, Антін Петрушевич. Маркіян Шашкевич поки-

¹⁾ Одним із його старших братів був Йосиф Скоморівський. Він уродив ся 1815 р., ординував ся 1838 р. На початку 40-их рр. був адміністратором у Богатківцях, залозецького декавату. До гімназії ходив він у Бережанах о рік пізше від Михайла Малиновського. Тому в семинарії дістав ся під його впливи. Умер із кінцем XIX в. як парох у Березовиці коло Тернополя. Був автором українсько-польського словаря в 5 томах, якого рукопис переходуєть ся в бібліотечі „Народного Дому“ у Львові. (Д-р К. Студинський, *op. cit.*, стор. CCXLV і на основі інформації д-ра В. Щурата).

²⁾ Д-р К. Студинський, *op. cit.*, стор. CXXXVII.

нув львівську семинарію ще 1837 р.¹⁾, тому Скоморівський не стрінув ся з ним у мурах семинарії; але були там ще люди з ближшого кружка Шашкевича, як І. Вагилевич, Я. Головацький. Скінчивши о голоді й холоді філософію (може бути, за допомогою згаданої стипендії), вступив Келестин Скоморівський до духовної семинарії у Львові — в осени 1840 р. Але відразу не мав він там якось щастя. При вступнім іспиті, котрий здавав дня 8 жовтня 1840 р. як студент II року філософії, виявило ся у нього незнане славянської азбуки; а що він був сином священика, висловлено за се його батькови догану²⁾. Але до семинарії прийнято його таки як слухача II року філософії³⁾. Однак уже під днем 24 серпня 1841 р. читаємо в урядових актах, що Скоморівського видалено з семинарії за лихі поступи в науці⁴⁾. Незабаром прийнято його знов до семинарії, але дня 11 січня 1842 р. відвезено його тяжко недужого до шпиталю й на домагане магістрату виплачено за його лічене 94 згр. 40 кр.⁵⁾ Як оповідає В. Підмонастирський, занедужав Скоморівський на меланхолію. В шематизмі за 1842 р. фігурує К. Скоморівський як питомець I року теології. Консисторські акти зазначають під днем 29 вересня 1843 р., що він — все ще студент I року теології — не явив ся тоді до іспиту із славянської мови⁶⁾. В. Підмонастирський згадує про 2-річну перерву в богословських студіях К. Скоморівського, бо його після видужання з припадку меланхолії не прийнято чомусь до семинарії. Сюди дістав ся він аж за протекцією намісника Галичини архикнязя Фердинанда д' Есте. І тепер скінчив Скоморівський уже спокійно теологію в 1849 р. Ся остання дата без сумніву вірна, а з неї бачимо, що богословські студії протягли ся у К. Скоморівського яких 10 літ, бо вже в 1840 р. складав він вступний іспит до семинарії. Хоч згадка Підмонастирського про довшу перерву в богословських студіях Скоморівського вже в самих їх початках не справджуєть ся актовими даними, все таки очевидно, що мусіла тут бути якась довша перерва

¹⁾ Д-р К. Студинський. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835—49. У Львові, 1909, стор. L.

²⁾ Д-р К. Студинський. Львівська дух. семинарія, стор. СХХХІХ і 267.

³⁾ Так називають його акти семинарії (Einreichungs-Protokoll) за 1841 р.

⁴⁾ Д-р К. Студинський, *op. cit.*, стор. 269.

⁵⁾ Там же, стор. ССІІ.

⁶⁾ Там же, стор. 358.

в студіях — певно більше як 2 роки, бо Скоморівський не міг сидіти в семінарії цілих 10 літ! Та довша перерва могла наступити по 1843 р., отже тоді, як Скоморівський був слухачем I року теології. Могла вона тривати до 1845 р., коли то, здасть ся, прийнято знов нашого поета до семінарії. Отже у львівській семінарії міг К. Скоморівський пробувати в літах 1840—1843 і 1845—1849. Час поза мурами семінарії використав наш поет для доповнення свого образования. Він читав тоді багато російських, польських та чеських книжок передовсім про славянське питанє. Під впливом лектури взяв ся він за перо.

Перша половина 40-их рр. була часом, коли питомці гр. кат. львівської духовної семінарії стояли в частих зв'язках із польськими революційними кружками, хоч ті зв'язки ослабли дещо за ректорату Григорія Яхимовича¹). Чи Келестин Скоморівський одушевляв ся також сими кружками, не знаємо певно, бо в актах не заховало ся про се ніяких вісток, а причини видалювання його з семінарії були зовсім не політичні. Але такі зв'язки Скоморівського дуже можливі. Іван Франко звертає увагу в замітці до статі В. Підмонастирського на поезійку Келестина Скоморівського, друковану в летучім листку в 1848 р. латинкою, котрою він витав колишніх учасників польських революційних конспірацій, що були покарані за те в'язницею, а з настанєм свободнійших відносин повертали домів²). Та поезійка кидає по гадці Івана Франка деяке світло на неприємности Келестина Скоморівського із семінарськими властями та на жерело його вільнодумства. Вона вказувала би на якісь зв'язки Скоморівського з польськими революціонерами, бо тут являєть ся він просто в рядах тої патріотичної польської молодєжи, котра дня 2 цвітня 1848 р. витаючи на городецькій рогаці у Львові польських в'язнів стану, що повертали із Шпільберта й Куфштайну, повипрягала з возів коні й сама тягла вози аж до міста. Вірш Келестина Скоморівського звеличує власне той момент. Сими зв'язками з польськими революціонерами пояснює І. Франко протетованє Скоморівського губернатором і одержанє по кількамісячній адміністрації парохії в багатім подільським селі.

¹) Гл. про се у проф. Студинського, *op. cit.*, стор. СLII і д.

²) Та поезійка буде обговорена далі.

До сих уваг І. Франка замітно, що неприємности з семинарськими властями мав Скоморівський, коли вірити консисторіяльним актам, з причини недуги й лихих поступів у науці церковної й української мови та церковного співу. Про його участь у польських конспіраціях до 1848 р. не можемо сказати нічого певного, як се було вже показано. За те можна сказати дещо про діяльність Келестина Скоморівського в 1848 р. на основі згаданої переписки Гр. Яхимовича з Мих. Левицьким. У листі з дня 21 марта 1848 р. доносить Яхимович Левицькому, що саме тоді перебував в Уневі, про заворушене у львівській семінарії, спричинене домаганем польських патріотів, котрі впали з товпою ріжного народа до семінарії, щоб пустити питомців на університет і підписати від ректорату адреси з 11 точок, де домагано ся випущеня на волю політичних вазнів і т. ин. Ректор не хотів зразу сповнити тих домагань, але його повезено насильно на університет, а до того й губернатор поручив йому сповнити згадані домагана¹⁾. Ту адресу переклав на українську мову Василянин о. Устیانович і приніс свій переклад 22 марта до семінарії та дав до поправи „питомцеві Скоморівському“ — очевидно Келестинові, що був тоді, здасть ся, на III році богословя. Скоморівський і Устیانович удали ся далі до віцеректора семінарії Ільницького й просили його о справлене граматичних похибок. Віцеректор хотів цілу справу відволікти, але прибувші не згодили ся на те. Тоді Ільницький вийшов, щоби ніби то поговорити з ректором, а коли вернув, вже не застав своїх гостей. Переклад постановлено друкувати в українській мові, але в два стовпці: українськими й польськими буквами. Зараз віддано його до друкарні Ставропільського Інститута й замовлено 10000 примірників. Даремне просив Яхимович Вислобоцького, щоби відмовив або хоч здержав друк того перекладу, бо воно — по його гадці — могло довести до непорозуміння між простим народом, спиняючи його від робленя панщини²⁾. Як бачимо, стоїть тут К. Скоморівський у близькім ідейнім звязку з польськими патріотами 1848 р. Важним доказом тих звязків являєть ся згаданий його вірш із 1848 р., підписаний криптонімом. Хоч із боку родини Скоморівського впевняли мене, що Келестин не був автором того листка, однак, як побачимо далі, не підлягає сумнівови, що він таки написав той привіт. Видно, що він був одушевлений

¹⁾ Українсько-руський Архив, т. XIV, стор. 302—303.

²⁾ Там же, стор. 307.

польським революційним рухом. Зрештою не без значіння з того огляду буде й се, що в пізнійших поезіях Скоморівського слідний доволі сильний вплив польської патріотичної літератури; він переробляє просто деякі польські патріотичні пісні.

По скінченню теології оженив ся Скоморівський ще того самого 1849 р. в Теклею, донькою Григорія Рогозинського, пароха села Остапе коло Скалата. Після скорої смерти тестя став тут Скоморівський адміністратором, а опісля парохом. Тут прожив він до своєї смерти, що наступила дня 16 цвітня 1866 р. Покинув по собі 4 дітей, з котрих живе до тепер двоє. Його найстарший син Корнило є парохом села Новосілець у бобрецькому повіті. Син о. Корнила Скоморівського Володимир доставив мені саме рукописні твори свого діда.

Д-р М. Пачовський подає таку характеристику Келестина Скоморівського: „Келестин як чоловік визначував ся заєдно чесним характером, широю душею та глибокою гуманністю. З його високого чола, з його чорних очей так і біла висока ідея, сповита сумом задля невідрадних суспільних відносин, він заєдно сумував, тільки інколи серед своїх приятелів Русинів бував говірким, веселим, а як звелась мова на патріотизм, тоді Келестин ставав горячим, запалистим речником своїх ідей, хоч був спокійної, флєматичної вдачі“. Таким горячим патріотом являєть ся він також у своїх поезіях.

Вже було згадано про його гарний вчинок із часів, як він був ще гімназистом. Се стремління до благородности й до несеня помочи ближньому (у своїх поезіях кладе він любов як одну з основ народного відродженя) полишило ся у нього вже до кінця життя й спричинило навіть його смерть. У часі тифу, що вибух в Остапю, відвідував він недужих і так набавив ся сам тої недуги. Але хоч лежав тяжко хорий, встав ще з постелі, щоби на Великдень посвятити своїм парохіянам паску. Се й було безпосередною причиною його смерти, що постигла його на 46-ому році життя, у саму провідну неділю.

Живучи на селі, займав ся Скоморівський газдівством, котре любив, бо воно зближає людину до природи. Попри те читав багато передовсім німецьких творів. Після своєї смерти оставив церкві бібліотеку, зложену з яких 300 книжок. Пильно слідив він літературні й політичні події на галицькій Україні, але сам не брав діяльної участі в її публичному житю. Однак кожда важнійша подія в Галичині вражала глибого його чутливу душу й відбивала ся сильним рефлексом у його поезіях.

II.

Келестин Скоморівський став писати, як згадано, ще тоді, як був богословом. Занедужавши на меланхолію, був він при-неволений покинути на якийсь час семінарію і взяв ся тоді, здасть ся, у перше за перо й писав без перерви аж до покінчення університетських студій у 1849 р. Тоді мабуть наступила довша перерва в його творчості — не відомо, з якої причини; може бути тому, що — як догадуєть ся д-р Щурат — автор привіту для Поляків вязнів, ставши священником, не міг далі писати в тім самім дусі: краще було замовкнути, ніж перекидатись відразу в другий екстрем. На ново повернув Скоморівський до літературної діяльності аж у 1862 р. — без сумніву під впливом відродження галицької України наслідком народо-вещького руху¹⁾. Від тоді писав уже до кінця свого життя.

Отже літературну діяльність Келестина Скоморівського можна поділити на дві частин: 1) 1845—1849 рр.; 2) 1862—1866 рр.

В першій періоді писав Скоморівський багато, але з того дійшло до нас мало²⁾. Полишили ся тільки три друковані твори: 1) „Птиці-посли“; 2) „На честь братей повернувших з неволі“ й 3) переклад драми А. Хомякова „Єрмак“. Крім того є у проф. Студинського рукописна проповідь Скоморівського з того часу.

„Птиці-посли“ появили ся друком уперве у „Вїянку“ Івана Головацького 1847 р.³⁾ У друге перепечатав сю поемку Іван Франко у згаданій статі в „Зорі“. Вона складаєть ся з 14 строф по 4 стрічки. Для пізнання тодішньої мови й творчости К. Скоморівського подаю її в цілости в додатку⁴⁾. Ся поезійка замітна передовсім тим, що вона є одним із нечисленних творів Скоморівського чисто еротичного змісту (головний мотив: дівчина з туги за милим занедужала, вчарована злими людьми; милий запевняє її через сокола про свою непохитну любов). У пізнійших його поезіях майже не стрічаємо еротики, а як вона й появляєть ся деколи, то поет зараз звертає на патріотичний

¹⁾ Про сей рух розказано в моїй праці: До історії культурного й політичного життя в Галиччій у 60-тих рр. XIX в. Львів, 1917. — Тут подано найважійшу літературу предмету.

²⁾ Зоря, I. с.

³⁾ Вїянокъ Русинамъ на обживки уплѣлъ Иванъ Б. О. Головацкій. Часть вторая. У Вѣднн 1847, стор. 61—64.

⁴⁾ Гл. Додаток ч. I.

тон. Еротичний мотив стрічаємо у Скоморівського ще тільки раз, у поезії „Вінок“, написаній, здасть ся, 1864 р., де перероблено відому народню пісню про се, як то дівчина згубила вінок. І у „Птицях-послах“ слідний дуже сильний вплив народньої пісні — майже всі поетичні образи позичені з народних уст. Се й головна прикраса тої поезійки. І мова „Птиць-послів“ ріжнить ся де в чім від пізнійших писань Скоморівського; вона що правда галицька, але має ще не багато характеристичних для Скоморівського висловів, форм і зворотів. Сюди належить пр. фраза: „Бо як ю тримаеш в зводі“ (себ то: як її зводиш). Із заміток Володимира Підманастирського знаємо, що в тім часі читав Скоморівський багато по російськи, по чеськи й по польськи передовсім про славянське питанє. „Птиці-посли“ показують, що він цікавив ся тоді також українською устною словесністю, котра полишила свій безсумнівний і благодатний вплив на його писаннях. Се одушевленє народною творчістю й народною мовою, що почало ся ще в дитячих літах, полишило ся у Скоморівського на ціле житє. Бачимо, що наш поет вже від перших починів своєї літературної діяльності пішов дорогою вказаною ще Маркіяном Шашкевичем.

В 1848 р. видав Скоморівський невеличкий, бо тільки на 3 сторінки, легучий листок, де помістив під криптонімом: S... t. n. S.... r.... і латинкою поезійку: *Na czesť bratej powerpuwszych z niewoli. (2-go [sic!] Bereznia 1848)*¹). Деякі українські слова пояснено тут у нотках під текстом по польськи. Усе вказувалоб на те, що ся поезійка була призначена для польських кругів. З якої нагоди написано її, було показано висше²). Автор відзиваєть ся тут до польських революціонерів високолетніми словами, повними щирого одушевленя, називаючи їх „ангелами покою“ — себ то такими, що мають принести мир між Українцями й Поляками. Ті вязні-революціонери являють ся Скоморівському представниками вічної правди. І далі в дусі польських революційних клічів месіанізму згадуєть ся про те, як то ті політичні вязні, послідуєчи словам Христа, несли тяжкий хрест вітчизни, йшли тернистою дорогою за Богом і не лякаючись ворожих наклепів, намагали ся зірвати дуби „bratej наших“. Та не тільки самі вони жертвували собою, але брали ще на крила „малі соколята“ — учили сеї горячої любови вітчизни Українців, своїх молодших братів. Але тяжкий

¹) Прівірник мав я з бібліотеки д-ра В. Щурата.

²) Поезійка передрукована в Додатку під ч. 2.

ворог — Німець не зрозумів їх. Одначе автор взиває до прощення не тільки тим ворогам, але й їх „блудним братам“, бо нині вже всі братами. З ворогом заключимо новий завіт, брат на брата не піднесе вже руки й не буде жалувати ся на нього. Про яких тут „блудних братів“ мова? Се очевидно ті Українці, що не пішли за польським революційним рухом, або й звернули ся против нього. Тепер по бажаню автора повинні всі стати справжніми братами. Тому належить нині всім витати повертаючих і дякувати горячо Богу за дану волю, котру Скоморівський завдячує не Австрії, а польським революціонерам. Візванем до згоди (Українців із Поляками) й до праці для загального добра та загрозою божої кари тому, „хто-б надрушив справи“ — кінчить ся та замітна й характеристична для свого часу поезійка¹⁾. Як бачимо, є вона наскрізь перенята кличами польської революції про вітчизну, про відносини Українців до Поляків (на них глядить автор із чисто польського становища) і т. д.²⁾ Се поезійка є неначе покаятною віршою Українців. Тут автор запевнює, що Українці, які мали спричинити недолю революціонерів-в'язнів, побачать свою похибку й Поляки їм вибачать. Се й провідна гадка поезійки.

На безсумнівне авторство Келестина Скоморівського вказує тут не тільки криптонім, який є виразним скороченем його імени й прізвища, але й стиль та мова вірша (такі слова, як: отеньскої).

В тім самім році, в котрім написані „Птиці-посли“, переложив Скоморівський „Ермака“ А. Хомякова. Друком появил ся переклад що-йно два роки пізнійше під заголовком: „Ермак Сумогляд в пяти Дѣйствах мѣрою сочиненія Хомякова Алексея Перевѣд на язык руській Келестином Долиняненъком. В Львовѣ, 1849. Черенками А. Б. Виняржа“. Порівнюючи сей переклад з московським оригіналом³⁾, бачимо, що Скоморівський держав ся що правда вірно тексту Хомякова, але не всюди вдав його розмір. Тому вірш нераз у нього грішить браком мелодійности; нераз його форма й зміненна. Нічого й говорити, що сей переклад не відповідає вже вимогам нинішнього часу: його мова

¹⁾ Таких поезійок появило ся тоді більше; у д-ра Щурата, на приклад, є ще один подібний летучий листок.

²⁾ Ті погляди польських революціонерів схарактеризовані в праці д-ра В. Щурата: Шевченко і Поляки. Львів, 1917.

³⁾ Я мав у руках видане: Ермакъ, трагедія въ пяти дѣйствіяхъ. Въ стихахъ. Сочиненіе Алексеѣя Хомякова. Москва. 1832.

перетикана декуди москалізмами й польонізмами, а там, де перекладчик станув на чисто народньому підкладі, він часто позваляє собі на самовільні, противні нашій мові скорочення слів, звукові переміни, безцеремонні елізії звуків і т. п. Але помімо того являєть ся переклад Скоморівського з історичного боку замітною появою в тодішній галицькій літературі. Передовсім впадає в очі правопис книжечки — він ріжнить ся від загально прийнятого правопису тогочасних галицьких видавництв, пр. „Зорі Галицької“, відозв „Головної Ради рускої у Львові“ й ин.¹⁾ Мова перекладу не зовсім ще чиста, але все таки вона у своїй основі або хоч в очевидному бажанню перекладчика — народня, густо перетикана галицькими провінціалізмами. Чим ближше до кінця перекладу, тим вона ліпша. Далі вражає нас у тому перекладі не тільки стремління до народности в мові й правописі, але й виразне почуте окремішности української мови від московської, що полишило ся вже у Скоморівського протягом цілого його жита.

III.

Літературна діяльність Келестина Скоморівського до 1849 р. — се найважнійше, що він зділав для українського письменства. Усе инше, що він писав (а заховало ся того більше, як його друкованих творів), не має вже того значіння. Тільки для доповнення образу письменника обговоримо бодай у загальних рисах і його рукописні писаня. Сюди належать твори Скоморівського, писані від 1862 р. й не оголошені друком, бо смерть заскочила його саме тоді, як він задумував напечатати свої поезії.

Рукописні поезії, що лишили ся після Келестина Скоморівського, обіймають 7 зшитків і кілька окремих карток. Зшитки переважно в добрім стані, хоч у деяких недостає карток. Тільки один зшиток сильно знищений — подірваний. У двох зшитках заховали ся й титули: 1) Байки та може — Бялиць. — Часть перва К. С.....о — Коломыя. Черенками Бѣлоуса 1865;

¹⁾ Скоморівський пропускає постійно на кінці слів: ь та в (де його не чути); буква ь появляеть ся тільки в середині слів замість елідованого: о; далі подибуємо букви: ô, ф, ы; замість е бачимо часто: е і ин. У словотвореню полишаєть ся в імениках середнього роду окінчене: іє замість: е. З ос. однини й множини кінчить ся постійно на: т.; декуди стрічаємо в 3 ос. одн. окінчене: л. Зрештою уступає Скоморівський не багато в народности мови для правопису.

2) Ластовон'ка з-понадъ Збруча Част' III. К. С...о Коломыя 1865 Черенками и накладомъ Бѣлоуса. — В обох зшитках недостає багато карток. Очевидно були ті зшитки (їх було найменше три) призначені до друку в печатні Михайла Білоуса в Коломиї, котрий взяв на себе також кошти накладу. Та чомусь не надруковано їх.

Усіх поезій у рукописах є 202 чисел. З того багато перерібок тих самих річій, а крім того є й уривки. Без дат є 67 чисел. В 1862 р. написано 5 поезій; далі написано нові, згідно перероблено давніші: 1863 р. — 34, 1864 р. — 90, 1865 р. — 6 поезій. Отже найбільше поезій писав (згл. переробляв) Скоморівський 1864 р. Характеристичне, що більшість поезій написана в перших місяцях року, звичайно від січня до мая — як побачимо, відповідає се й змістови поезій. Ось ще цікаві з того боку дати: 1862-ий рік — 2 поезії без означення місяців, 3 поезії: лютий — марець; 1863 р. — 12 без означ. місяців, 20 поез.: січень — май, 2 поез.: падолист; 1864 р. — 11 без означ. місяців, 67 поез.: січень — май, 12 поез.: червень — серпень; 1865 р. — всі 6 поез.: січень — цвітень. Отже маємо тільки 2 поезії написані в падолисті і 12 в літі, всі інші — числом 96 — написані від січня (коли вже сонце звертає на літо) до весни.

В тих 202 числах є 114 окремих поезій і 13 уривків. Решта, отже відчисляючи уривки, 91 чисел — се перерібки тих самих поезій.

З огляду на розміри найбільша є автобіографічна поема „Родинне містце“, в котрої заховали ся тільки два уривки: оден — 16 стор., другий 7 стор. — разом 23 стор. Поема „Латані поли“ має 11 стор., а „Весна“ 8 стор. Інші поезії менші розмірами, хоч дуже малих між ними не багато.

Келестин Скоморівський — лірик. Навіть більші його твори мають визначно ліричні прикмети. Звичайно пише він ліричні поеми. Маємо там також 3 байки й 3 шаради. Одна поема означена як „ода“ (Господь просвіщеніє мое“ і т. д.), хоч з огляду на зміст таких од (не означених виразно сею назвою) є більше. Назвою „думка“ означено поезію „Гадка“; „Похорон жовнярина“ названий поемою; „Теплярня“ — гадкою; є ще й сонети, молитва, алегорія, сон, образ природи. Так називає сам К. Скоморівський свої поезії.

IV.

Поетія Келестина Скоморівського зовсім не богата мотивами. Можна навіть сказати, що круг його мислей доволі обмежений, а гадка обертаєть ся раз у раз коло тих самих предметів. Але в тім обмеженім світогляді вмів наш поет розвинути досить велике багатство гадок, зміг поглянути на окружене часом оком правдивого поета, а усе відчув щирим, люблячим серцем. І тому піднімаєть ся він часто понад своє окружене, розсипає у своїому леті нераз перлини правдивої поезії, огріває все читача подихом щирости й безкорисної любови ближнього.

Мотиви поезії Скоморівського можна поділити на чотири відділи — що поза ними, се виїмкове й не таке характеристичне. Перша громада — се гадки про поезію й самого себе. Отже се елемент — суб'єктивний. Друга громада — се гадки, навіяні житєм на лоні природи. Се, так сказатиб, елемент декораційний. Третя громада — гадки про Бога, душу і взагалі про відношенє людини до неземного світа та про ціль і призначенє людського житя. Се елемент релігійно-містичний. Четверта громада — се гадки про те, що дієть ся у вітчизні поета й чого він домагаєть ся від своєї суспільности. Отже се елемент патріотично-суспільний. Всі ті громади лучать ся тісно з собою, одна доповняє другу, одна з другої вицливає. Спільною основою, на якій вони виростають, є глибока релігійність поета й високі моральні ідеали житя. З них випливає як проста логічна консеквенція і славленє Бога і любов природи й обуренє на неправду та лицемірство. Розгляньмо ті основні мотиви поезії Скоморівського ближше.

Келестин Скоморівський став писати на ново поезії з 1862-им р., як на се вказують дати в його рукописах. Тоді мав він уже 42 літ. До того почав він писати після довшої перерви в своїй літературній діяльности. Усе вказує на те, що на ті його поезії не можемо дивити ся як на хвилиевий порив молодечого духа, якому не тяжко вилити ся в ліриках. Повага, що проглядає з кожної стрічки поезій Скоморівського, каже нам розуміти їх як витвір зрівноваженої, свідомої цілі душі, яка не в силі висказати в иншій формі тих мислей, котрі — по її святому переконаню — повинні бути висказані. Відси походить поважне розумінє задачі поета й зовсім природний примус висловлювати гадки в поетичнім виді.

Біографія поета подає нам цікаву вістку про се, як Скоморівський писав деякі поезії. Він будив ся із сну й писав серед ночі. І справді деякі його поезії мають уже в заголовку дописку: „сон“, як пр. „Явір“, „Жито яре“, „Каплиця“. А що сон є відбиткою мислей перед ним, видно, що Скоморівський переймав ся змістом своїх віршів так дуже, що був ним зайнятий не тільки у днину, але й підчас сну. Видно, що ті вірші опановували ціле його сство й не давали спокою його духови, аж доки він їх не списав. Се діяло ся у старшої літами людини — значить, у Скоморівським маємо справжнього поета, для якого вірші є зверхнім виразом душі. Тому неприродної штучности в його поезіях не повинні ми шукати. Там є висловлений зміст не все щасливо, а навіть часом надто наївно й нескладно, але ми почуваємо всюди, що автор не стає нечотрібно на котурни й не сидуєть ся на поетичність, а отвирає перед нами справді свою душу.

Погляди на поезію, а радше на свої власні вірші, на їх значінє, на їх вплив на автора висказав Келестин Скоморівський вже 1862 р. в одній із дїпших своїх поем п. з. „До моїх гадок“¹⁾. Тут уважає він свої вірші заповідю красшої долі в будучині й тому, хоч „скріплий“, грієть ся їх невинною сваволею, бо вони — се „Русалочки вишнего Дунаю“. Ними хотїв би він вгасити свою спрагу, але щож! Їх годі „похватити“ й попестити ся ними, бо вони за тихі й за ніжні й тому скоро щезають, полишаючи тільки тугу за собою. Але для поета й се щастєм. Ними розіба він журбу й скріпить ся, ними помолить ся він Богу. Вони будають його духа й учать його любити природу та зносити терпеливо горе. Тими гадками переповнені його серце, груди і почуваня. Їх пізнає він „по дусі ступаню“, а „інородні“ гадки не стануть його друзками, хочби й як вони прибрали ся.

Сею поемою визначена дорога, якою думає поет іти у своїй творчости. І тої дороги держав ся він справді. Ідея обговореної поеми така: жите, що окружає поета, сумне; одиноку розраду знаходить він у поезії. Першою ціллю поезії є піднесенє духа супроти невідрадної дійсности. Тому зовсїм справедливо називає він свою поезію зірницею будучої долі, (а тую будучу долю бачить він у всесвітнім духовім відродженю — воскре-

¹⁾ Як документ впливу Тараса Шевченка на К. Скоморівського друкую сю поезію в Додатку під ч. 3.

сеню) і Русалками вишнього Дунаю — того ідеального Дунаю, який являєть ся у нього символом сплячої долі народу. А що радість не довго триває, тому й хвиля поезії така коротка, що її годі схопити й вона остає все тугою — мрією. Але поет навіть тоді може говорити ще про безмірне щастє, бо поезія прояснює найважніші питання життя.

Також у поемі „Кому на вік, тому на лік“ (1864 р.) розвиває Скоморівський програму своєї творчості, зазначаючи, що він співає тільки про се, що бачив і пережив, отже передовсім про красу рідної природи й про історичну минувшину свого народу. Зрештою уважає поет свої гадки-вірші гіркими, невеселими, а то й просто називає їх жалями („Жалі“), викликаними горем, що засушило йому духа й „здеревило“ тіло, бо його мрії й бажання не сповняють ся.

Однак се не чисто особисте горе поета; він заявляє виразно, що жаліє над людьми. Але власне для того люди не зрозуміють його віршів; вони не для них. Тому поет хоче знести ся своєю поезією понад сей світ і полетіти до сонця („Жалі“). Бо кождий поет, як пророк: обох їх мало хто слухає, хоч вони вкладають цілу душу в свої слова. Звичайно їх голос даремний і хіба після смерти зуміють їх свої оцінити. Тому поет найщасливіший тоді, як живе в своїм власнім світі; колиж погляне поза нього, то вже й по щастю. Мрія-мана — се пожива поета, слези — напій. А шкода, що так мало слухають поетів, бо якби їх слова приймали ся, „то давно вже днби пукли були би“ („Поет“). Отже поети повинні бути пророками, що мають вести нарід до освободження з кайданів неволі („Глас вопіючого“). І не даром так тяжко знайти поетови такях, що слухалиб його, бо його задачею говорити правду, хочби й під видом байки („До моїх байок“). Так ставить Скоморівський поезії за ціль — будити духа до будучого воскресеня при помочи етичного піднесеня до сонця волі й правди. Проти письменників, що пишуть щобудь, виступає він остро. Розумієть ся, поезія повинна кидати тільки здорове зерно, бо коли вона буде служити ідеалам непевної моральної вартості, се пімстить ся гірко на її авторах, як колись люди прийдуть до пізнаня того.

Бачимо, що в обговорених поезіях виступають дві характеристичні прикмети поезії Скоморівського: 1) він хоче служити красшій будучині народу; 2) він рад би морально піднести свою суспільність. Докладніше розвиває він сі гадки у дальших своїх поезіях.

V.

Вже в поемі „До моїх гадок“ виявив К. Скоморівський глибоку пошану для природи, бо по його гадці повинна поезія довести до розуміння природи й до поклону їй. Так природа стає головним підкладом його поетичного натхнення. Велика скількість поезій, присвячених огляданню природи, є вповні зрозумілою проявою у людини, що значну частину свого життя проводила на лоні природи. Аджеж К. Скоморівський зріс на селі, а хоч школа завела його до міста, він усе таки не зривав звязків із селом; по скінченню шкіл став він священником на селі й займав ся господарством. І він добавив у тихому сільському життю цілу скалю поетичних настроїв: простір, господарство, природні явища, рослини й звірята — ось мотиви його поезії. І в тім обожанню природи рідної землі виявив ся може найкраще поетичний талант К. Скоморівського. Окрушини щирої поезії розсіпані по тих його віршах. Можна сказати, що майже всюди там, де Скоморівський заговорить про природу — чи се буде широкий поетичний образ, чи рефлексія, чи маленьке в кількох словах порівнане — дає він щось гарного, щось такого, що ще й до нині має бодай частинно артистичну стійність. До того в поезіях тої громади являється ся Скоморівський для нас близьким, бо він показує нам красу не десь далеко, а таки коло нас самих.

Великий вплив природи на поета проявляв ся вже від дитинних літ („Родинне містце“). Тоді води рідного потока вмилі коїти його плач, око радувало ся надбережними цвітами, а слух любував ся співом пташок. В дуброві знала його кожда деревина й кождий корчик, його приятелями були лісні птахи, зайці, лисиці, а навіть вужі. І тому він не любив сидіти дома, а вганяв цілими днями по садах, лезадах і галях; а в них був він такий щасливий, „якби зразу Адам“! Або родинні поля! Кілько то поетичних згадок лучить поет з ними, передовсім тоді, як він оглядав їх при сході сонця.

Щож любить поет у природі та як він її розуміє? Передовсім любить він безмежний простір, чисте поле. Тут гуляє свobodно його гадка за гадкою. Там усе подасть предмет до роздуми: червак чи мушка чи грудка землі. І колиб ми вмилі читати правду в тій божій книзі, то ми не йшли би на роздoroжа й держались би Бога („Простір“).

Отже на вид свobodного простору лине поет гадкою до Бога, а поле видасть ся йому каплицею, де він повинен молити

ся разом із тими птахами, що своїм співом просять божого милосердя для нас („Каплиця“).

Із явищ природи вражають поета найбільше два контрасти: зима й весна, сонце й темрява.

Скоморівський — се поет весни, поет сонця. Туга за весною, безмірна жадаба сонця — се найбільше замітні риси його поезій. Він не любить зими, яка убиває жите в природі, ненавидить леду, що морозить жите в просторі, його пригнобляє мертвий спокій природи, що заснула зимовим сном. З весною — він оживає. Як тільки слідно перші проблиски весняного життя, немов будить ся й поет і бере за перо, що спочивало зимовою порою. Він радуєть ся світлом, ясним сонцем, бо для нього прикрий туман і темнота.

В зимі зникає для поета вся краса з землі святої й він лякаєть ся того, коли зимна крига леду якби кліщами стисне усе жите в природі („Образ природи“). Зимова заметіль, яка немов грозить цілому світові загибілю, переймає його правдивим жахом і він жаує дуже того подорожного, що попав у таку заверюху („Крести при дорозі“). І взагалі зима являєть ся для нього лютим живлом, що намагаєть ся усе зморити й зморозити ледом. Неодин корінець закостеніє й перемерзне на все, а як прийде літо, то воно вже не для нього. І тому треба тяжкої боротьби з тим зимном, щоби не пропасти („Або ся гріймо або пропали!“).

Тому поет глядить із щирою радістю на се, як зима не радо мусить уступати, а лід поволи тає й прибільшує води в ріці. І той розвій весни із кайданів зими є для нього образом духа, що з неволі вириваєть ся помалу на волю й оживає під впливом божого сонця („Образ природи“, „Лід“). Хоч і весна у своїх початках зрадлива („Вербниця“), все таки є вона для поета часом надії й обновлення, порою, коли він звиває рідну землю до воскресеня („Весна“). Без весни й літа нема для поета краси на землі, понурий образ природи є для нього негарний („Злоє само ся нівечит“). Весна має й символічне значіне. Поет бажає й для свого народу весни — духового пробудженя й віднови життя. Се бажанє весни для свого народу переходить у горячу молитву („Молитва про весну“). І рідня земля повинна пробудити ся, бо для її весни вже усе готове, тільки треба їй прибрати ся. Поки що наша весна барить ся „на крутім Дунаю, на синьому морю“, але вона прийде

до нас, бо вже посилав нам полудневі вітри й топить сніги та криги („Весна“).

З бажанем весни тісно зв'язане й бажане сонця, світла, ясности. Глибокий поклін сходячому сонцю зложив поет у згаданій поемі „Родинне містце“. Також у поемі „Кому на лік, тому на вік“ заявляє він, що буде осілювати світло сонця, що радить його кожній дитині.

Як поет тужить за сонцем, так йому здасться, що й сонце тужить за землею й хоче її освічувати та проганяти з неї туман і лід. Тому, коли землю покрив „чорний світ“, то „сонце сплалакалось“ і „лучі слезаві... розпустило“ („Жито яре“). А противно, коли сонце поборе з весною зиму, тоді настає у природі радість і всюди будить ся нове весняне житє. Гарний і широкий образ такої повільної боротьби сонця з ледом дав поет в „Образі природи“.

Де сонця нема, там прикро й негарно — тому хата без вікон переповнена нездоровим воздухом („Віконце“). Отже поет сумує, коли бачить, що його нарід налягає ще пільма („Молитва про весну“).

Лід — ворог сонця — ненавидить його тепла, бо воно вбиває його („Лід“). І туман, якого поет дуже не любить, глядить на сонце з завистю. Він рад би нераз засіяти таким самим сійвом, але ся безсильна зависть хіба осмішить його („Туман і сонце“).

Весняна природа взагалі одушевляє К. Скоморівського. Тому вода, увільнена від зимових ледів, вода бистра, що пливе й журчить або чиста, хрустальна, нескаламучена — подає йому нераз мотиви до поезій. Керничка, якої вода пригожа до пиття, є для нього алегоричною святістю, що її не можна каламутити без тяжкої відвічальности перед Богом („Керниця“). Часом така вода, що біжить від жерела до моря й наражена по дорозі на різні пригоди, є для поета образом людського житя. А се, що вода пливе безнастанно, сповняє його мрійливою тугою й він рад би піти за тими водами аж до свого моря. Ті гадки виразив Скоморівський у довшій поемі п. з. „Де йдете води? Я йду за вами“.

Весни без жайворонка й соловія годі подумати, тому й Скоморівський згадує їх часто у своїх поезіях, а навіть присвячує їм окремі поеми („Жайворон“, „Соловій“, „Два соловії“).

Поет любить не тільки рідних весняних птахів, йому дорогі й рідні дерева. Йому жаль білої берези, що мусить так

багато терпіти в мартові бурі („Біла береза“), він жаліє над грушкою, яку лихі люди хотіли нащипити, але тільки пообтнали її невміло („Плачуча груша“). А буйної тополі цитаєть ся він, чому вона не може встояти ся. І тополя жалуєть ся перед ним на черв, що її підідає („Тополя“). Коли, згадуючи соловія чи жайворонка, поет часом так захоплюєть ся самим їх співом, що малює його навіть доволі широкими картинами, то при деревах він не попадає в такий захват, а побуджуєть ся на їх вид більше не до описової, але до рефлексійної лірики.

Але не треба забувати, що К. Скоморівський, проживаючи на селі, повинен був зайняти ся управою рілі. А що він любив село, то й сільські роботи подали йому цілий ряд поетичних мотивів, менше чи більше вдатних. Із тих поезій бачимо, що Скоморівський любив щиро рідну землю, на якій працював і що та праця видавала ся йому правдивою поезією. Се одушевлене рідню нивою веде його так далеко, що він бачить навіть сон, у якому самі ангели з неба засівають поле („Жито яре“). Поета радує нива, вкрита буйним, чистим збіжем, де пшениця немов сама просить женців, аби її вижали („Пшениця“). Жнива — се час радости й заплати за труди, але належить добре уважати, чи зерно справді вже готове для жнив („До жнив ще далеко!“). А буває й таке, що праця йде на дармо, бо збіже виросте погане — се наповняє поета жалем („Жниво“). Подібні почування викликає нива, заросла хвостом, серед якого гине добре зерно. Той хвост є символом чогось злого, низького. Таку ниву треба сподоти, бо „із хвасту годі хліба, лиш стіль бидлині“. І поле повинно бути чисте, щоб наші ниви були готові, як прийде ліго („Нива“). Тільки уважати, аби разом із хвостом не позривати й здорового зерна („Половільник“).

Такі погляди Келестина Скоморівського на природу. Стоїть він тут зовсім на ріднім ґрунті. Чужі рослини, чужі птахи, чужа земля — не мають приступу до його поезії. Тільки вийково згадує він про якусь чуженицю, пр. про кипарис, зрештою всюди бачимо у нього наше рідне, галицьке село. І тому він так любить сю природу. Вона нагадує йому все його найблизших, його нарід — і поет, звертаючи ся гадкою до природи, роздумує на ділі про близьких йому людей. Він сам чуває себе частиною тої величної природи, яка його окружає, а яка говорить до нього зрозумілою, бо наскрізь ріднюю мовою. Так порушає вона цілу його душу, сповняє ціле його серце. То поет

бажає бачити не так природу гарною, веселою, осяяною теплим промінєм сонця, під яким дозрівають земні плоди — а то він мріє про свій нарід, який хотів би бачити гарним, веселим, осяяним теплим промінєм щастя, багатим.

VI.

К. Скоморівський був також священником — і то добрим священником. Історія його смерти є найкрасшим доказом того, як поважно розумів він обовязки священника, з яким самовідреченем сповняв він їх.

Святе Письмо знав Скоморівський знаменито, коли навіть брав ся перекладати його. Також був він читаний і в богословській літературі, як се видимо з його рукописів.

Тому був він глибоко релігійною й справді побожною людиною. І ся риса виступає виразно в його літературній діяльності.

Релігійність Скоморівського пливе з глибокого внутрішнього переконання, а побожність виявляєть ся у нього поетичним підємом духа. Се один із елементів його поетичної творчости, який при сприяючих обставинах міг би розвинути ся до оригінального артизму, так різного від тих віршовань на релігійні теми, якими обдаровує українську літературу сіра буденщина.

Гадки про Бога й про Боже Провидінє — се поважний відділ поетичної творчости Скоморівського. З тим вяжуть ся на пів філософічні, на пів містичні розважання про лад на світі, про становище людини в ньому, про людського духа й його призначенє та про наші душевні сили.

Більше як двацять поезій присвячує Скоморівський таким темам. Їх можна поділити ось як: 1) гадки про Бога; 2) управа світом і лад на землі; 3) марність земних дібр, а вартість духовних; 4) людський дух; 5) небо.

Гадки про Бога виложені найяснійше й найповнійше в „Оді“, написаній на тему: „Господь просвѣщеніє мое и Спаситель мой, кого убою ся!“ „Ода“ ділить ся на дві частини: в першій висловлює автор свої власні почування супроти Бога, в другій обговорює відношенє „свогого роду“ до Бога.

Віра й побожність вяжуть ся у Скоморівського тісно з любовю рідного народу, якому поет рад би запевнити при Божій допомочі красшу долю.

Інші поезії сеї громади розвивають у головному ширше гадки висловлені у згаданій оді. Віра є для Скоморівського провідницею в житю, яке являєть ся йому пропастью, що криє глибокі провали. Сум огортав би його, як би він так сговяв над тими пропастями й не міг відповісти на найважнійші житєві питання, які розв'язує йому тільки віра. („І звідки і по що?“). Тим більше звертаєть ся гадка поета до Бога, коли він бачить марність сього світа. („То вічне, що від Бога“).

Божа всемогучість, Божа воля є у Скоморівського рівнозначна з добром. Передовсім вірять він кріпко, що Божю волею є краса будучина його народа, його свобода. Ся гадка повторяєть ся в цілім ряді поезій.

Але приглядаючи ся світови, бачить поет, що хоч люди знають, що Бог і Божий закон — се одно („Закон Божий“), вони не поступають так, як би се було мило Богу, а противно гнівлять Бога й опісля дивують ся, що їм поводить ся зле. Всю вину своїх власних злих діл складають вони на Бога й нарікають на Нього, що Він не вислухує їх. А молитви, кадила й загалом побожеїсть мають перед Богом тільки тоді вартість, коли в парі з ними йдуть добрі діла („Кадило“). З ідейного боку цікаве тут домаганє внутрішньої моралі, згоди діл із таємними думками й словами. Се домаганє повторене нераз у Скоморівського.

Далі заявляє він, що не належить журити ся гіркими хвилями на сім світі; вони тільки для тіла, а дух не має нічого спільного з сим світом, бо він покине його колись і помандрує до „Тата“, відки прийшов сюди на науку. Дух повинен уважати тільки на се, щоб сповнив своє післаництво. А коли він, ідучи сею дорогою, змучить ся, тим більша буде його заслуга. Духа годі замкнути в гробі. („Не жури ся!“). І даремна робота тих, що хотіли би придавити духа — таким „фізикам“ не вдасть ся се. („Тіло — дух; Дух тіла не має“). А коли помимо того дух поета сумує й тужить усе за чимось, то причина того в тім, що дух глядить Духа, котрий його сотворив. Аж там знайде він спокій („Гадка“). Тому до того дому, відки вийшов дух, тужить поет так, як тужить дитина за рідним домом („До дому!“). До сеї висшої цілі летить він безнастанно, бо се його ідеал („Боже світло“). Огже зовсім зрозуміле, що поет, перенятий такими гадками, не боїть ся смерті. Коли жите стає йому тяжке, він з тугою глядить за тим другим, ліпшим житєм і просить Парки, щоб скоро й справно допрядали „починок“ його життя („Парки“).

Розлука з тілом буде для нього правдивим визволенням, бо він дізнаєтє ся тоді про багато таких річєй, якєх тепер не може знати („Де лїпше?“).

Так виглядають у головному поезїї Скоморівського на релїгїйні теми. Хоч у деяких із них пробивають ся гарні мотиви та слїдно полет фангазїї, на загал є сї вїрші за слабї. Причиною того передовсїм брак ширини сїтогляду. Автор не все умїє оживити свої гадки правдивою поезїєю. Відси й походить неясенїсть у висловї та непораднїсть у складаню поезїї. Словом, форма й будова тих вїршїв Скоморівського за тяжка супроти легких і нїжних гадок у них. До того заступлена тут часто поезїя реторичними фразами.

VII.

Найцїкавїйша для нас остання громада поезїї К. Скоморівського, вїрші патріотично-національного змїсту, бо в них вїдбили ся сучасні поетови духовї струї серед нашої суспїльности в Галичинї.

Який же є змїст понятя рїдного краю у Скоморівського? Багато не довідуємо ся про се з його вїршїв. Свою вїтчину називає поет Русєю, додаючи ще часом до того епїтег „свята“ („Жайворон“, „Грїй ся, Русе, нї — то сь пропала“, „Голос дзвона“). Свій нарїд називає вїн Русинами („Дунай“) й вїдрїжняє його виразно вїд Москалїв і Полякїв (Уривок поеми). Також мало говорить Скоморівський про межї сеї Руси. У нього вона тягнеть ся „вїд морїв аж до Дунаю“ („Чого плачеш?“); а в поемї: „Кому на вїк, тому на лїк“ згадує вїн про Днїстер і Дунай.

Днїстер має у Скоморівського очевидно значїне справдїшної рїки Днїстра. Але чи поет опирає межї Руси аж по справдїшний Дунай, можна сумнївати ся. Дунай має у поезїях Скоморівського — подїбно як в українській народнїй пїснї — радше символїчне значїне. Такий символїчний Дунай бачимо на початку поеми „Колїсь і єму буде!“, де розказуєть ся про алегоричну боротьбу за волю, що має зачати ся „вїд Синеморя та з поза Дунаю“¹⁾. Тому ідеальному Дунаєви присвячена й цїла поема п. з. „Дунай“. Тут поет просить Дуная, аби вїн пустив уже раз нашу долю й „удїблену“ волю, котру вїн держить у себе в половї цїлий вїк. Вїн уже „виссав“ її так, аж вона ослабла. Колиж Дунай не схоче пустити нашої долї добровїльно, то поет

грозить йому, що „ми пошукаєм, хоть прийде нам з тебе всю воду іспити“.

Минувшина України грає незначну роль в поезіях Скоморівського. Ледви у трех поезіях натякає він на неї. Маємо згадки тільки про татарське лихоліте („То вічне, що від Бога“) і про причини упадку давньої Руси („Жайворон“, „Неси, коню вороненький“), котрі поет бачить у надто буйному життю вельмож і незрозумінню хвилі з боку роздратованих таким поступованєм широких мас народу — черни.

За те теперішність, сучасний поетови стан рідної землі змальовані докладнійше. Сій справі присвячено яких 30 поезій, переважно довгих.

Положенє, в якому знаходить ся рідний нарід, уявляє ся Скоморівському сумним, невеселим. В „Думці“ просить він „люб-бу родину“, аби не дивувала ся, що він засьно плаче й що його думки невеселі. Усюди бачить він сумні ознаки й хоче плачем трунути студене серце й „збучілу“, холодну душу. Веселійші гадки, які він нераз кликав, прийдуть до нього хіба в гробі. Той сум і плач бачить поет усюди в своїому рідному краю. Він взиває навіть небеса, щоб вони плакали й змили сльозами вини злих людей, хоч з того плачу не було користи, бо світ „не скаяв ся“. Плач має у нього якусь незвичайну силу, бо може воскресити й мертвих („Плачте, небеса!“). Отже не дивно, що поетова пісня сумна — инша не підходить під нинішні відносини, як він про се говорить у поезії: „Чого сумно?“

Подібне бачимо в цілім ряді инших поезій. В „Молитві розпуки“ каже Скоморівський, що „розпука вілась в серце глупо-боко; у очех слези, у очех кров“, бо злобний ворог топче наш нарід вже сотні літ, а він даремно благає Божого милосердя. В такім тоні зложені й поезії: „Чого плачеш?“, „Молитва заточенця“ й ин.

Застановляючи ся над причинами того суму й плачу рідної землі, дорікає поет гірко незгідливим дітям своєї вітчизни, бо то вони навели на неї неволю. Також виступає він остро проти тих „нових Фарисеїв“, що „всолодили ся“ в чужину, не хочуть знати рідної мови, а тільки „нарід з скіри лупят“ і ще хочуть бути народними провідниками („Чого плачеш?“).

1) Гляди: Додаток ч. 4.

VIII.

Приглядаючи ся ближше своїй суспільности, бачить Скоморівський серед неї дві верстви: старих і молодих. І як у висше згаданих поезіях не любить поет зими й леду, а тужить за весною й сонцем, як він ненавидить темряви, а бажає ясного світла; так і не любить він старого покоління й не надіється вже по ньому нічого путнього, а всю свою любов, усю свою надію звертає на молодіж, яку уважає будучністю народу. Боротьбу між зимною темрявою й теплим світлом переніс Скоморівський на свою суспільність. Тому й можна його образи про лід і сонце уважати алегорійними образами двох верств сучасної йому галицької суспільности. Але попри алегорійні образи є у Скоморівського також виразні натяки на се, як він глядить на старе покоління.

В поетичнім діяльоту „Два соловії“ каже один соловії:

„Старій верстві покий даймо,
Бо она вже так пропаде,
А за молодь теплу дбаймо,
Не лишаймо без принап“.

„Старий рід“ загнав нашу вітчину в гріб („Думка“) й тому вдаряє псет острою сатирою на старе покоління й вичисляє його гріхи супроти народу. Передовсім провідники сеї старшої верстви, ті любимці світа є на ділі представниками крайного назадництва. Сонця, правдивого світла вони не хочуть, ніби боять ся, щоби світ не висміяв їх. І так виходить, що у них є очи, але вони не хочуть дивити ся, є у них уха, та вони не хочуть чути, а їх серце не хоче зрозуміти, якою дорогою йтиб йому. Їм мила тільки їх сваволя. Вони боять ся позбутись „світа“, а забувають, що за се не мине їх суд, бо духа не можна вбити. Вони ставлять ся гордо супроти Бога й кажуть: „Наше на верха! Хто нам заборонит?“ А тим смілійше так поступають, що криють ся із своїми мерзкими ділами. Все дбають вони тільки про своє тіло, а цурають ся праці. Але поет вірить, що тим злочинникам вже тепер приходить кінець, бо вже досить вони „налицьовали“ й накрутили ся закона „на своє копито“. („Любимці світа“).

А які вони помимо безмірної глупоти ємішно горді, се показує сатира „Туман і сонце“. Тут розказано, як то два тумани побачили ясне сонце й забажали світити як і воно, бо тоді буде

о багато ліпше стояти їх справа й вони самі наберуть більшого значіння. І ось один туман рішився без довгої надуми „гулькнути в сонце“, а другий мав дивитися крізь вікно, як він буде виглядати й що на се скажуть люди. І той другий туман дивився справді, але їла його важка зависть, що той перший, а не він вийшов на сонце як „високопреподобний“. І собі полетів також під сонце, а третьому велів глядіти на себе. І шож сталося! Тумани так собою заступили сонце, що люди й не могли його добачити. І так було довго — довго, аж доки Бог не зіслав вітру й не розвіяв їх. Як видно виразно із слова „високопреподобний“, вдаряє тут Скоморівський на духовну гієрархію, себ то на Святоюрців, що доси держали в своїх руках провід народа й довели його до безпросвітности. Але Скоморівський не сплинув на тім — у чотиростику „Юда продав Христа“ зачіпив він найвисших духовних провідників, закидаючи самим архиереям продажність.

Вкінці до тої самої категорії поезій належить ще поема „Упугані“ — себ то користолобиві, що всюди дбають тільки про власну наживу, але помічної руки не подадуть нікому. Вони зробили себе богами на землі й усе згіршене на світі через них. Вони не прийняли Месії, котрого прийняв бідний народ. За усе те грозить їм поет великими карами.

Та сміла характеристика „старої Руси“ не позбавлена історичного інтересу.

Але хоч поет бачить той невідрадний стан, серед якого знаходить ся сучасна йому суспільність, він певний, що його народови судила ся краса, світліша будучина. Повернеться доля („Могила“), а воскресене вже надходить („Весна“), бо усе зло пропаде й зробить місце доброму („Злоє само ся нівечит“). Тільки не належить думати, що се зло уступить по добрій волі, його треба що йно побороти в тяжкому бою. І Скоморівському вже уявляєть ся той бій за волю народу, де ломлять ся кайдани неволі („Колись і ему буде“).

Тому взиває Скоморівський свій нарід, аби він встав на голос воскресного дзвона й поборов „ревнителів“, що відцурали ся свого народа й своєї мови („Голос дзвона“)¹) — той сам мотив, з котрим ми вже стрічали ся нераз.

Що ся боротьба випаде на користь постуцу, правдивої просвіти, рідного народа, рідної мови — того поет певний, бо сам Бог буде помагати таким борцям („Голос дзвона“, „Дунай“, „Колись і ему буде“). А тих борців бачить він у молодежи.

котру називає будучиною народа. І на скільки К. Скоморівський звертаєть ся із словами безпощадної догани проти старого покоління, котре так здеморалізоване, що з нього й не може бути користі народови, на стільки він звертає всю свою любов, усі свої надії й усі свої ідеали на молодіж, у якій бачить певні завдатки ліпшої долі народа. Нігде краще не висказав Скоморівський тих своїх гадок, як у своїй поемі „До молоді рідної“²⁾. Тут зібрав поет в одну цілість, доводі вдатну, гадки, в котрих ми стрічали ся вже вище.

Сам поет ділить сю поему на чотири часті. Із своїм зазивом звертаєть ся він тільки до молодіжи — чому, се знаємо вже із обговорених поезій і сам поет говорить про се вразно в другій частині своєї поеми. Провідною гадкою сього твору є з одного боку вислів гарячої любови до молодого покоління, на котре поет покладає єдину свою надію в відродженю рідного народа, а з другого бажане вказати сій молодіжи й народови шлях до вимріяного поетом відродженя. У вступі каже поет молодіжи глядіти в сонце й зорі та пильно слідити його боротьбу з туманом і хмарою. У другій частині заявляє він, що вся його надія на молодіж, котра повинна держати ся сзоеї рідної хати, а відвертати ся від того старого покоління, що привикло вже до неволі. Далі ззиває він молодіж, щоби горнула ся до світла й розбивала холодний лід, що морозить душу й тіло. Вкінці в четвертій частині закликає молодіж до любови, котра творить правдиві чуда. Із любовю повинна йти внутрішня згода, самопізнанє, надія на Бога, віра й відвага в рідні сили. Додамо, що поема „До молоді рідної“ написана в марті 1864 р. (маємо її в трех рукописах) — саме тоді, коли розвій народовецького руху в Галичині міг подавати з одного боку гарні надії, але з другого боку виказував вже деякі признаки упадку.

В інших поезіях додав К. Скоморівський вже не багато до тих ідеалів. Так пр. в поемі „Половільник“ висказує він гадку, що хто росте поміж хвостом, нехай сим не журить ся, а дає хоч по своїй силі плід; в поемі „Нива“ перестерігає перед забаганками „печеного леду“; в поемі „Хваст“ радить набирати сил самостійно; в молитві „Огче наш“ бажанє своєму народови: неба, долі й послуху для закона; вкінці в поемі „Жайворон“ ззиває свою суспільність до науки й молитви.

¹⁾ Гляди: Додаток ч. 5.

²⁾ Гляди: Додаток ч. 6.

IX.

Остаєть ся ще зробити кілька загальних уваг про поезію Келестина Скоморівського.

Ми бачили, що у вираженю змісту своїх поезій виявляє К. Скоморівський деяку оригінальність. Але се не виключає деколи й значного впливу інших письменників. Сей вплив доходить декуди не тільки до позички цілих мотивів, але й до простої перерібки поезій інших поетів. Раз зазначив се й сам автор, дописуючи до „Молитви заточенця“ слово: „перелицеване“. І справді, ся поезія й ще друга п. з. „Молитва розуки“ є перерібною зяаної патріотичної польської пісні Корнеля Уейського „Choral“ („Z dymem rozarów“). Обі перерібки що правда зовсім свободні, хоч на обох слідний виразний вплив Уейського не тільки у змісті, але й у формі. Взагалі Скоморівський підпав досить під польський вплив, коли в його мові подибують ся декуди польонізми. З інших чужих письменників слідний вплив Фрідріха Шіллера, пр. „Похорон жовнярина“ нагадує своїм початком Шіллерове „Der Kampf mit dem Drachen“. Також лектура українських поетів полишила свої сліди у творах Скоморівського. Автобіографічна поема „Родинне містце“ нагадує декуди „Підлисе“ Маркіяна Шашкевича; „Ода“ подібна де в чім до поезії Миколи Устіяновича: „Хто як Ти велий...?“ Але найцікавійше для нас, що у Скоморівського слідний вплив поезій Тараса Шевченка. Поема „До моїх гадок“ нагадує вже своїм початком Шевченкову поему „Думи мої“, а „Жалі“ Скоморівського є таки перерібною сеї Шевченкової поеми. „Кадило“, „Упугані“ й „Любимці світа“ переробляють також цілі гадки й фрази Шевченкового „Кавказу“. З історичного боку належить се поставити Скоморівському у деяку заслугу. Він одушевив ся Шевченком тоді, коли писаня теніяльного Українця стали що-йно ширити ся між Галичанами¹⁾.

Ще більший вплив мала на Скоморівського українська народня пісня. Її відгомін замітний виразно вже в перших його поезіях (пр. „Птиці — послі“). В поезіях 60-их рр. піддаєть ся Скоморівський впливови народньої пісні таки дуже, переробляючи у своїх писанях не тільки цілі обширні мотиви з народних

¹⁾ Гляди про се у згаданій моїй праці про 60-ті рр. XIX в. в Галичії.

співанок, але й цілі пісні. До поезії „Похорон жовнярина“ додав Скоморівський ось яку дописку: „Той завбдъ за умерцемъ (матери за своїмъ Синомъ — жовняриномъ) при похоронѣ — омаль не живци зъ устъ заводячої перенятий и у Поесму уложений“. Мотиви з народньої поезії були би справдішньою окрасою поем К. Скоморівського, як би він не псував їх деколи своїми не все відповідно дібраними висловами, як пр. у „Думці“:

„Ой, роастели, вітре, хмарку,
Буй-вітре, бурлаче!
Най наплаче слъозей чарку;
Най з серця заплаче“ і т. д.

Форма поезій Скоморівського досить свободна. У нього є розвинене почуте ритміки, але ся ритміка не держить ся одного шаблону — вона різнородна. Стрічки тої самої поезії мають найчастійше правильне число складів. Тільки деколи під впливом живійшого чутя скорочують ся вони. Строфічна будова появляеть ся часом, але вона не є правилом. Поезії мають найчастійше вид довшої свободної поеми. Стрічки є звичайно 12, 11 або 9-складові. Подибують ся й коротші.

Мова поезій Скоморівського на загал народня. Тут і там трапляють ся ще церковно-славянїзми, пр.: чело, чоловік, нісл і т. п. У морфології бачимо такі форми, як: ей (III відм. одн.), си (замість: собі), годівлев, кервов (VI відм. одн.) — в таких випадках являеть ся ще часом ненародне окінченє: — ой; ци (замість: чи); же (замість: що) і т. д. Зрештою ся мова не була би така зла, якби Скоморівський не псував її декуди самовільними скороченнями (пр. церкв'ной) або невідповідним уживанєм деяких слів чи не зовсім щасливо дібраними висловами.

Нинішне значіне сих поезій уже, розуміеть ся, не таке велике. Змінили ся обставини, поступила вперед українська мова. Але помимо того мають деякі його поеми (пр. „До молоди рідной“, „Колись і ему буде“ й ин.) ще й нині свою стійність; деякі місця його поезій ще й нині не втратили краси. Що правда, на нас роблять комічне вражіне такі наївні вірші, як: „До гною, діти, до гною!“; але попри них знайдеть ся у Скоморівського й неоднo цїнне. Повинні ми пошанувати в ньому ідейну людину з поетичним чутем, із щирою любовю до свого народа.

X.

Крім обговорених творів полишив ще Келестин Скоморівський рукописні писаня, зложені прозою.

Рукописи, що їх маю під рукою (багато їх затратило ся), обіймають :

I) Переклади св. Письма Нового Завіта, а саме: Послане до Римлян (гл. I—XIV), перше Павлове Послане до Коринтян (гл. I—XVI), друге Послане до Коринтян (гл. I—XIII), Послане апост. Павла до Галатів (гл. I—VI), Послане апост. Павла до Єфесеїв (гл. I—VI), Послане апост. Павла до Филипісеїв (гл. I—II), Послане апост. Якова (гл. III—V), перше соборне Послане апост. Петра (гл. I—V), друге соборне Послане апост. Петра (гл. I—VII), перше соборне Послане євангелиста Івана (гл. I—V), друге соборне Послане євангелиста Івана (гл. I), третє соборне Послане євангелиста Івана (гл. I), Послане апост. Юди (гл. I), Послане апост. Павла до Римлян (гл. I—II), Апостольські Діянія (гл. I—XXVIII).

II) Переклад німецького катехизму Леонарда.

III) Проповідь: „Слово въ празникъ Рождества Христового“.

Найцікавіші для нас переклади із Св. Письма. Скоморівський переложив, здасть ся, усі Апостольські Посланія й Діянія. З того заховали ся Апостольські Діянія в цілости, хоч частинно наднищені; з Посланій остало тільки небагато. Як видно з кінцевих дописок до деяких перекладів, повстали вони в часі між початком 1865 р. до першої половини 1866 р. Отже є се одна з останніх праць Скоморівського безпосередно перед його смертю.

Переклад ще не викінчений; у ньому багато поправок над текстом, усюди видно ваганя. Тому полишаємо його зрештою на боці.

ДОДАТКИ.

1.

Птиці — послі.

Ой, соколе, соколоньку!

Далеко літаєш;

Скажи мені молодому,

Де милу видаєш.

Твоя мила як сніг біла,

А око як зоря;

Твоя мила лежить дома

Із жалости хора.

Вчаровали вороженьки,

Завидують люде:

Либой, либой Марусенька

Вже твоя не буде.

Ой, коби знав мій миленький,

Що я порабляю,

Же про него в душі моєї

Спокою не маю.

Над потоком зелен явір,

Та повисли листи;

Нема кому та донести

До милого вісти.

Сивий орле, сивий орле,

Ти всюда літаєш,

Чей бо ти ся до милого

Мого допитаєш.

Лети с листом ти до него,

Що писала мила,

Скажи єму, що без него

Роком м'ні година.

Ні я їсти, ні я пити,

Лише плачут очі,

В день спочинку я не маю,

Годі спати в ночі.

Скажи, скажи, сивий орле,

Що там в дзюбі маєш;

Повідж же ми, сивий орле,

Звідки прилітаєш.

„Від милої лечу твоєї

І с листом до тебе,

Що писала до тя мила

Із наглою потреби.

Скажи тепер твоєї милій,

Чи ю щире любиш,

Бо як ю тримаєш в зводі,

Долю єй загубиш“.

Люблю, люблю, як сам себе,

Над срібло, над злото,

Люблю єї над му душу,

Вмру за ню з охотов!...

Моя мила, будь щаслива

І я їс тобою,

Най не знаєм лихой доли,

Лише в счастья здрою

Бог на нас зливає дари:

Будьмо терпеливи:

Чей нас Бог получит з собов,

Будемо щасливи!

2.

На честь братей повернувших з неволі.

„Вітайте братя, ангели покою,

Що несли світу лучи правди вічної!

Всіх вас ту нинька витаєм з собою —

Ви-сьте розбили диби мраки нічної.

Ви уроджені на тяжкі подвиги,

Ви розуміли слова Христа Пана,

Як крест отчизни всі нести повинни,

Ви то на собі світу дали явно.

Терня дорогов гналисьте за Богом,
Не врагалисьте клеветаней вражих,
Серца-сьте поїли божой правди словом,
Би раз зірвати диби братей наших.

Ви-сьте заодно любовою палали,
Ставились охочо на олтар офіри
За любов отчизни, що-сьте з грудей ссали
Любови, надежди і отеньской віри.

Як сокіл в воздух, ви за правдов гнали,
На крила брали малі соколята;
Але хтож винен, же вас запознали
Ворог тяженький — ах, пробачте, братя!

Пробачте, братя, блудним братям вашим,
Нині-сь роздерла церковна завіса,
Нині завіт нов' заврем з врагом нашим,
Нині всі братя, — ні врага, ні біса.

Нині всі братя, як бувало з разу,
Коли рід люцкій жил на землі щастно,
Не торгне більше брат на брата вражу
Руку, би ссати кров братню напасно.

Слеза із ока пропаде на віки,
Незатужит вже більше брат на брата,
Знана¹⁾ неволя з под братимців стріхи,
Диби з нурені у темраві ада.

Повстань, що живо і що склопотано
В сумі тяженьків — братимців тужило,
Нинька із небес помощ нам зіслано,
Нині нам, братя, соньце засьвітило.

Вірного друга дружина приймає,
Тужливій сестрі повернено брата,
А край свих бодрих синів відберає,
Сироти бідні відберают тата.

Нині всіх серца, всіх що до одного,
Горичи молби най заносят Богу
За дану *вільність* — Он із трону Свого
Глянув, ах, глянув на нашу недолю.

А так, братя, в згоді, найшовши пут' прави,
Всі-сь причиняймо до добра посполом,
Лиш горе тому, хто-б надрушив справи!
Віддаст' рахунок тяженький пред Богом“.

3.

До моїх гадок.

Гадки мої, гадки! Духа мого квіти!
О, ви зорниці budouщої долі,
Що то бренете в невинной сваволі,
Щоб мя скріплого дробину загріти!

¹⁾ Може: Знята?

О, Русалочки вишнього Дунаю!
Чи вам не знатно, яку спрагу маю?
Вами ю, вами лиш хочу вгасити!
Ви такі живкі, мов вітрец холодний,
Що ввуженного у спеку лагоїт;
Як хлібец божий, що багне голодний,
Коли го голод у серденьку млоїт.
Вами занести спраженую душу,
Ви к тому вдатні — котру будь порушу.
О, якже вас тяжко притьма похватити,
Щоб-сь вам приглянути, вами-сь попістити,
Як ся пістит дитя на матерном лоні,
Ід ней ся горне в кожній хвили чорній.
Хотьби одну з вас слезою скропити,
Угулублену в серцю примістити!
Ви мов голосок мирної скрипоньки,
Що іздалека вснулого голубит,
Що груди розведе, а духа пробудит;
Як мушки в літї, що бренят над сонним
І го прокенут — захватом обгорне...
Сильні, вникливі, скалу би збудили,
Ой, і умерлого трупа оживили.
А сли-сь пробудит, ци котру спогонит?
Душа за вами лиш слізку ізронит!
Скоро-сь вказали, вже й чим боржій далій
В вітхлань канете і вже за пропали
Вас маю — полишивши тугу
В банном моїм серцю на більшу метругу
Для мене. О, і то щастя!...
Же хоть в просоню загостите д мені
І пісню вашу кенете в душицю.
Най маю мирних в житю дві години,
А розкіш неба в заплаканім лицю —
Хвиля стражданя — она мні печальна —
Жадна не прийде. Отож ви в провині!
Я-б розбив вами тугу і скрипив ся,
Ой, я би вами Богу помолив ся!
А так що нуждний? Й молитись не вмю,
А без молитов що сердека вдію?
Ви би ми конче вказали доріжку
Поза світа того темненькую нічку,
Дали безпеку, що ви не гнівливі,
А іскру духа — о, ви би збудили,
Щоби не заспав наймій до могили.
Ви би навчили мене остороги,
Би не піткнулись, заким паду в ноги
Святій природі за єї опіку,
За хлібец святий, за сіль і науку.

Ви-б мя научили, як вхилитись доли
Горенькій — чорній і всі недосоли
Косматого світа підчиняти воли
Найвисшого — Він сам їх проломит!

Всі ви мні вістні, всіх вас серце знає
І грудь моя повно заложена вами,
А чувство моє як за вами рве ся!
Всіх вас спізнаю по душі ступаню,
Бо іннородна мене не прийме ся.
Хотьби надійшли вбарвлені, прибрані,
Ваших недружок я ся не касаю,
Бо тамті носят з собою отраву,
Хоть поверх мають принадну приправу.
Ви гіркі з верха і прикрі і млаві,
Лиш єсть в вас солодь, що не проминає.
Світ вжем проплакав слезами то болю,
Щоб скрипив ними склялу душу мою
І ще слабка чось, ще плакати треба,
Щоб-сь чей добити ми земного неба,
Неба на землі, бо і в гробі треба,
Би костей моїх до него прийнято,
Занім ославят всемірнеє свято,
О, занім тіло на спочиву пійде, —
Голос вас заодно най будит з забучі,
Нім зоря вічна над мим гробом зійде —
О, най ми світят гадок небних лучі!
Би по скон житя світили билині,
Як калиноцвіт страдальця могилі!

4.

Колись буде і чорту.

Від Синьоморя та з поза Дунаю
Ой, чути, чути, як звони грають,
Грають сумненько та жалобненько,
Аж мором мліє з суму серденько.
Чось ся й зорниця в червень вмотала,
Ніби ся в крові она купала;
Чось сумна стала, не веселит ся, —
Бо Синоморе кервов крестит ся!

Що то за звони, за перезвони?
Чи де горит що? Ци дзвонят на хмари?
Ой, які зойкні чувати гвари!
Чи яке святенько де наступає,
Що о нем єще мир божий не знає?
Може то звідтам, де живот Рахмани,

Попод земельку несесь воздухами,
 Прийде на воду тай у воду кане,
 Нікто голосочку конца не догляне?
 Ой, ні то, ні! То не Рахманов дзвони!
 Тамті не видають так сумненьких стогнов!
 Бо то голосочки, сумнії гомони —
 Они ніби кличут люд до оборони.
 Ой, то не звононьки, то кресінь сталиці,
 Аж іскра-сь родит, а стогне землиці,
 Так ржає коник, доптит копитами — — —
 То від Синоморя, від тебе, Дунає,
 Що ся в воздух пустит, той знов в воду кане,
 А як ся скупає, тай гнеть і охляне.
 Ой, то не звононьки, то бренькіт сталиці,
 Січут ся, рубають — сумні вечерниці!
 Зірницї плачут, а сонце-сь ввидає,
 З кровці червоної очи обтерає,
 А такой кровця Дунай заливає,
 Але мир божий на те не питає.
 Ой, барвит ся Дунай та синое море
 Ой, та про тебе, про тебе то, Доле!
 Про тебе то, Доле, скервавлене поле,
 Скервавлене поле, устелене трупом!
 Се ломят недолю та на смертном полю,
 Брат з братом рве ся розбоєм та лупом.
 Ой, вже надоіло та допекло уже
 Носити подовше чортячое бремя!
 Скенути его сам Бог допоможе,
 Сам Бог! Уже бо надоспіло время...
 Ой, годі, годі, можлиї сударі,
 Мир божий в ярмі по довше держати!
 Звонят на сповідь і на горку прощу,
 Треба-сь тяженьких гріхов сповідати.
 Легко то було набрати на душу,
 Лиш горко — горко буде то збувати!
 Таже ви самі відаєте добре,
 Що не по боже було ваше діло;
 Держали довго, лиш не ймете довше —
 Вже мірило злови вашой-сь наповнило!
 Врешті хибаби Бог не був Богом,
 Якби подовше еше тоє стримав,
 Якби ся чорту дав ще наглумляти,
 Же що чорт хотів — тай тоє і виграв.
 Дістне пропаде царство дїяволе,
 Рід людский найде, він найде на своє —
 Чортови досить! Вже ся дость набавив,
 Душі і тіла вже ся дость надавив,
 Ой, час вже, час вже пустити обоє!

5.

Голос дзвона.*Великий звон.*

Вставайте, вставайте, бо вже час!
 Бо свято, бо свято буде в нас!
 Та яке? Та яке? Та коли буде?
 Та ктож то, та ктож то голосил его?
 Таже Бог, таже Бог обіцяв его,
 Таже Бог, таже Бог становил его
 — — — — — Вже давно!
 Таже вже, таже вже вечерня була,¹⁾
 Надойшла, надойшла вже утренья!
 Якеж то, якеж то свято буде?
 Воскреснут, воскреснут та всі люде!
 Вставайте, вставайте, бо вже час,
 Бо будит нас голос, що єсть в нас!

Менші звони.

Вставайте, братя, на голос дзвона!
 Вже ся продерла очей заслони,
 Уже, вже плінячий враг мраки помер,
 Уже дух сіти темрави продер,
 Вже, вже покути час, гніву-сь скінчит,
 Що на нас за гріхи праотец тяжит:
 Вже годі подовше-сь царити врагу,
 Бо дух вже починає гасити спрагу;
 Начав вже тужити, чого довго бажав,
 Вже стати раз хоче, бо довго лежав.
 А ктож службу буде правив,
 Кто молитов научит?
 Хоть повстане дух заспаний,
 Ктож го далій укріпит?
 Кто дав духа, той поможе.
 Вставайте, братя, лиш в імя боже!
 Он батько, Бог батько поможе нам,
 Но збити не дайтесь з товку врагам!
 Бо ворог облудний лестев жиє,
 Омани, обдурит, з товку зібе —
 Не вірте врагови — его слугам,
 Но вірте дзвониви, що кличе д нам:
 Вставайте, вставайте, свято буде,
 Воскреснут із мертвих Слави люде!

Передзвін.

На погибель врагам Слави!
 Безголовіє врагам Мамаи,

¹⁾ 1848 р. (Примітка автора).

Таким дітем, що їдь їли
 І ще других нев троїли;
 Що за гроші продают Маму,
 Самі собі копают яму!...
 Біда вам, сини виродні!
 Станете ся кари годні,
 Осудит вас світа звін,
 Совісти вашої гомін.
 Най вас колька сколе з проста,
 Бийте не встали з постелі!
 Дай то, Боже справедливий!
 О, всіх вас лихо спогонит,
 Як дзвін Слави пісьнь задзвонит!
 Богдай такий з міра пропав,
 Що сам Мамі яму копав;
 Що не слухав єї науки,
 З сердця випер красні звуки,
 Якими го колисала,
 До розуму приводжала,
 Що сам в бранці Маму дав,
 Себе в вражу свиту вбрав!
 Богдай з меже нас пропав,
 Що научив, як кров єї сати,
 Свіжої кровці добувати;
 На єї стогни тикав уха,
 Мружив очи, відвертав ся:
 „Як тяженькі твої муки!“
 А в куті єї наругав ся!
 Таких песі-синів доста,
 Що то-сь зовут ревнителі!“

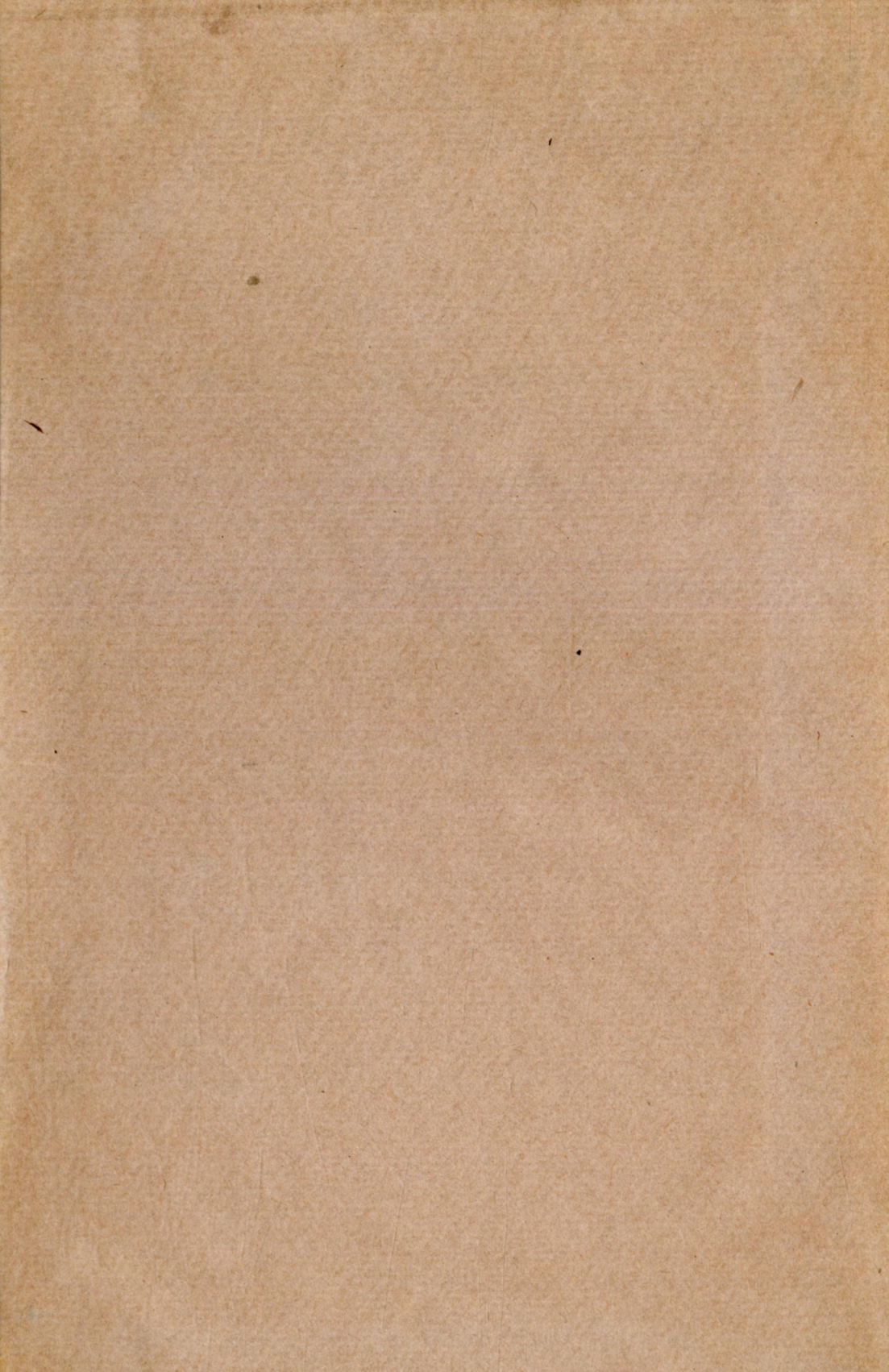
6.

До молоді рідної.

Ти молоде! Цвіте ярий,
 Зелен листе на яворі,
 Поглянь в сонце, поглянь в зорі,
 Бо там твоя Доля — Воля
 З туман-хмарою горко-сь боре!
 А на тебе вся надія,
 Мов яром на соловія,
 Що ме весною щебетати
 Коло своєї рідної хати
 Не на скреплі мармор — брили,
 Що наводять самі горе,
 Що в неволи скаменіли,
 В неволи ся всолодили,
 Для родини оніміли!...

В вас дримає давна Слава,
Давним горем присипана!
З часта зором у оконце,
Чи не ронит світла сонце!
А як ронит, то зберайте,
Ще й у Бога просіт світла —
Стане й вам, сли єсть для світа —
Тай тим світлом-сь розгрівайте!
Най не криє леду свита!
Тумани лед зимний родит,
Серце й духа він холодит,
Бо він щіпит душу — тіло —
Треб, щоб сонце го розгріло;
Тай дух ся там не приймає,
Де лед гору над ним має.

Любови пушку співакови
За простибу кеньте в торбу —
Кленусь Богом, же окуви
Сами пустят, затре охбу
Тай наведе щастя многе
В родинні наші пороги.
Хоть з палатов вон прогнана
В курну стріху наша Слава,
Не журба то — нова стане,
Сли дух силу свою прогляне
І нову двигне палату.
Только терпцю за заплату.
Молодь Русе, то твоя справа,
Любов буде — то виграна!
Діти — цвіти! Меж собою
Згода в гадці, згода в щіли,
Бо скуплені вже силою
Великих річей доспіли!
Цвіти сут на нашой ниві,
Любовою їх треб шукати,
Самозрічнев подливати,
А надієв в Бога, віров
Получати гадку з ділом —
То будут віки тревати!...
Пушка духа, зерно віри
І відвага в рідні сили,
Любов ку повзятой щіли —
Борше-б враги біса зіли,
Нім би нарід ізломили!

1 pof. 25 kow

III

И 61.841

КОНВ. 1,2